

Straipsnių šaltiniai

Jonas Mačiulis-Maironis

MAIRONIS. Brazičiaio archyve rastas rankraščio juodraštis — medžiaga suplanuotai monografijai apie Maironį.

Autoriaus nurodyta bibliografija:

V. Mykolaitis, *Naujoji lietuvių literatūra*; J. Ambrazevičius „Maironio lyrikos sociologija“; — “ — „Maironio vieta lietuvių religinėj literatūroj“; — ” — „Maironis priešais socialinį klausimą“; — ” — „Maironio asmenybės portretas“ (*Varpai* I); J. Brazaitis „Maironis ir Lietuva“ (*Aidai*); J. Tumas.

MAIRONIO ASMENYBĖS PORTRETAS iš Šiauliuose ėjusio literatūros almanacho *Varpai* I, 1943. Pasir. J. Ambrazevičius.

Autoriaus nuorodos:

1. Žiūr. Maironio *Lietuvos istorija*, prataris.
2. Laiškas 1899 m. vasario 16 d. kun. Dambraskui.
3. Kun. prof. M. Morkelio liudijimu, buvę kalbama, jog tai Stra-divarijaus darbo.
4. Kun. prof. M. Morkelio liudijimas.

MAIRONIO RELIGINĖ POEZIJA, *Tiesos kelias*, 1932 Nr. 12, pasir. J. Ambrazevičius.

RELIGINĖS MINTIES UŽUOMAZGA: MAIRONIO VIETA LIETUVIŲ RELIGINĖJ LITERATŪROJ, pranešimas, skaitytas LKMA suvažiavime 1933, išspausdintas *Židiny*, 1933 Nr. 4, antrašte: J. Ambrazevičius, „Maironio vieta lietuvių religinėj literatūroj“. Leidžiant LKMA suvažiavimų paskaitas, įglautas į *Suvažiavimų*

darbus I, Kaunas 1935. Pakartotas leidinys: Roma 1973. Perspausdintas rinkiny *LR*, išleidus motto: „Mums, Visagali, suteik j jo vietą vyrą, didybės darbais pažymėtą... M. Gustaitis“. Į šį raštų tomą straipsnis imtas iš *LR* rinkinio.

Autoriaus nurodos:

1. Pagal Verweyen *Form als Wesensausdruck*. Antropos Verlag, Wien 1921, 28 p.
2. *Maironio raštai I*, 79 p.
3. Eichendorff, Joseph, *Geschichte der poetischen Literatur Deutschlands*, Kösel, München, 19 p.
4. Cit. iš Biržiškos *Rinkiniai mūsų senovės raštai*, Kaunas 1927, 232 psl.
5. *Ibid.* 239 p.
6. Plg. ir V. Žadeikos str. „Bažnytinės giesmės Lietuvoje“, *Muzika ir teatras*, 1933 Nr. 1, 9 p.
7. Veni creator spiritus, Benedic anima mea Domino, Miserere mei Deus, Te Deum laudamus, De profundis, Super flumina Babylonii — tai protestantų verstos giesmės, o katalikų — Salve Regina, Stabat mater dolorosa, Ave stella matutina, Omne die dic Mariae, Dies irae, dies illa. Cit. iš Biržiškos *Rinkiniai mūsų senovės raštai*.
8. 1. Ačiū tau, Viešpatie, 2. Malda, 4. Kam širdį davei, 4. Prieš altorių, 5. Marija, Marija, 6. Mylimoji karalienė, 7. Didysis Šeštadienis, 8. Šv. Aušros vartų Marija, 9. Tos pačios giesmės variantas.
10. Dievo meilė. 11. Bažnyčioje gieda aleliuja (vert.).
9. Lietuvos aidas 1932 Nr. 149.
10. Ex quo omnia, cit. iš Liudo Giros *Šventoji Lietuva*.
11. Dievo pasiuntinys, Audros nuraminimas, Į dangų žengimas ir kt., cit. iš *Šventoji Lietuva*.
12. Nu Lietuva, nu Dauguva, *Pasikalbėjimas giesmininko su Lietuva*.
13. *Maironio raštai II*, 272 p.
14. *Ibid.* 250 p.
15. Galaunė, P., *Lietuvių liaudies menas*. Kaunas 1930, 235 p.
16. Giessler, R., *Geistliche Lieddichtung der Katholiken im Zeitalter der Aufklärung*, Augsburg 1930, 94 p.
17. Angelus Silesius (1624—1677), vokiečių poetas. Red.

18. Galaunė, 183—8 p.

19. Cit. iš V. Bičiūno *Čiurlionis*, Kaunas 1927, 26 p.

20. Cit. iš rankraščio.

ATGIMSTANČIOS LIETUVOS HEROJINĖ DVASIA:
MAIRONIO LYRIKOS SOCIOLOGIJA, straipsnis įdėtas *Židiny*,
1932 Nr. 8—9, antrašte: J. Ambrazevičius, „Maironio lyrikos socio-
logija“, persp. rinkiny *LR* su 1) naujai parašyta pastraipa: „publika
— tai vyras, kuris viską žino ir nieko nemoka“... baigiant žodžiais
„... ir visuomet laikytis“, 2) nežymiai perredaguotu paskutiniu
sakiniu ir 3) išleista *Židiny* buvusi pabaiga:

Maironis mirė: jam pagarba blykstelėjo viešai dar syki vainikais
ir ceremonijomis...

O rytoj?... O poryt?...

Jei po amžių kada skaudūs pančiai nukris,

Ir vaikams užtekės nusiblaivęs dangus,

Mūsų kovos ir kančios, be ryto naktis

Ar jiems besuprantamos bus?“

Autoriaus nuoroda:

1. Tuo, kad Maironis kunigas galbūt aiškintinas ne tik jo lyrikos
taurumas ir aiški, griežta pasaulėžiūra, bet ir ypačiai kenčiančioji jos
styga asmeninė lyrikoj. — Kunigo pašaukimas atpalaiduoja žmogų
iš dalies nuo reikalo savim rūpintis. Vienas gyvendamas, jis gali save
visai disponuoti visuomenės gerovei, nepaisydamas jokių pavojų. Ir
jeigu ne Maironis kunigas, kažin ar Maironis tektų vadinti tautinio
atgimimo poetu. Antra, kunigo pašaukimas žmogų ir suvaržo. Save
pamiršti, išsižadėti to, kas pasauliečiui leista, gimdo skausmą.
Skausmas gimdo norą išsisakyti. Ir tada gema „giesmė, liūdnesnė
už girių užimą“. Kūrybos vaisius eina per kentėjimą. Jeigu Maironis
nebūtų kunigas, vargu beturėtumėm jo asmeninę idealistinę lyriką,
lygiai kaip vargu beturėtum Vienužio ilgesio, sielvarto ir dangaus
kupinas daineles ar Putino rūsčius pesimizmo himnus.

Į šį raštų tomą straipsnis imtas iš *LR*.

MAIRONIS PRIEŠAIS SOCIALINĮ KLAUSIMĄ, *Židinys*, 1938
Nr. 11, pasir. J. Ambrazevičius.

MAIRONIO METAI, straipsnis iš *Literatūros metraščio* su

kalendorium 1942 metams. Kaunas 1941, pasir. Juozas Ambrazevičius.

Straipsnis bent kiek pakeista redakcija ir antrašte „Maironis ir visuomenė“ buvo įdėtas Maironio *Pavasario balsų* VII laidoje, Kaunas 1940, ir pakartota VIII ir IX laidose. Straipsnis į šį raštų tomą neįdėtas, tik cituojamos tos vietos, kurių nėra čia spausdinamojo redakcijoje:

130 psl. po žodžių „...atsakyta net poeto talento“ pridėta „jos autoriui atsisakė net poeto talentą pripažinti. Tačiau po trejų metų tas pats *Varpas* susigriebė ir paskelbė: „Maironis turi neabejotiną talentą“ Nr. 1 (1898). Jaunimas savo širdimi Maironi geriau pažino už kritikus. Vienas iš jų į dienoraštį įsirašė: „Vėlu jau, o aš apie miegą nė pamanyti nenoriu: gražiausios poemos vietos skamba ir skamba man ausyse lyg muzika, lyg daina... Dieve, kaip malonu skaityti gražius veikalus savo kalba!“ (Š. Raganos *Viktutė*, 1941, 65 p.)“.

131 psl. po žodžių „... naujos ideologijos grūdus“. „O prieš pat Didįjį karą vienas iš jaunųjų poetų (Kl. Jurgelionis) tiesiai pareiškė: „Labai nedaug kuo iš Maironio galima gėrėtis. Aš nežinau nei vieno jo eilučių, kurias skaitydamas galėčiau pajusti, kad jas rašė iš jausmo pilnumo (Amerikoje Šliūpo leidžiama *Laisvoji mintis*, 1913 Nr. 42“.

131 psl. prieš žodį (skliausteliuose): „(Skaitymai XVII)“ buvo pridėta: „Balys Sruoga“.

131 psl. po žodžių „... apie tautinės kultūros kūrimą“ buvo trys pastraipos:

„Kitas taip pat jaunesnės kartos rašytojas viešai į Maironi kreipėsi:

Maironi, nors tavo siela žvaigždžių takus pažino ir ne vienam keleivių žemės nušvietė kelią, bet tave patį šios žemės kelionėje aš matau saulėlaidos masinančiojo šviesoj ir tariau gerbdamas tavo vardą: Labanakt, Maironi“ (Paparonis, *Laisvė*, 1920 Nr. 169).

Vėl trečias, jauniausias, kartojo prisispyręs: „Maironis paseno, Maironis nuseno, Maironis paseno (A. Venclova, *Lietuvis*, 1925 Nr. 34). Maironis iš gyvenimo buvo stumiamas“.

137 psl. įdėta tik viena eilėraščio eilutė „Mainos rūbas margo

svieto...“, o ankstesniam straipsny buvo ir antros pradžia „O tačiau Lietuva...“

MAIRONIS IR LIETUVA, *Aidai*, 1957 Nr. 8, pasir. Juozas Brazaitis.

SU JAUNĄJA LIETUVA, *Ateitis*, 1952 Nr. 6, pasir. J. Brazaitis.

MAIRONIO BALADĖS, spausdinta kaip baigiamasis žodis leidiny *Maironio baladės*, Woodhaven, N.Y. 1966. Rankrašty pažymėta antraštė *Mažasis Maironis* leidiny neduota, taip pat yra nežymių stiliaus pakeitimų. Pasir. Juozas Brazaitis.

JONAS MAIRONIS-MACIULIS, *LE (Lietuvių enciklopedija)* XVII, Boston, Mass. 1959, pasir. J. Brz. Sutrumpinta versija anglų k. įdėta *EL (Encyclopedia Lituanica)* III, Boston, Mass. 1973, į raštus neįtraukta, bet nurodyta bibliografija čia perspausdinama:

J. Tumas, *Lietuvių literatūros paskaitos*: „Jonas Mačiulis-Maironis“, Kaunas 1924; V. Mykolaitis, *Naujoji lietuvių literatūra*, Kaunas 1936; V. Tautvydaitė, „Maironis — Lithuania's National Poet“, *Lituanus* No. 3, 1956 (Brooklyn); V. Zaborskaitė, *Maironis*, Vilnius 1968.

PAVASARIO BALSŲ LEIDIMAI, iš *Pavasario balsų* VII leidimo, Kaunas 1940, pakartotas dviejuose vėlesniuose leidimuose.

MONOGRAFIJA APIE MAIRONĮ, Vandos Zaborskaitės veikalo *Maironis* recenzija, *Aidai*, 1969 Nr. 6, pasir. J. B.

Gabrielė Petkevičaitė-Bitė

VISUOMENINIŲ INTERESŲ PERSVARA: GABRIELĖ PETKEVIČAITĖ-BITĖ. Išspausd. 1931 *Židiny*, Nr. 4, antraštė: J. Ambrazevičius, „Gabrielė Petkevičaitė-Bitė“, perspausd. rinkiny *LR*, kur išleistos pradžios ir pabaigos pastraipos:

Šiomet, kovo 18, suėjo 70 metų Gabrielei Petkevičaitėi, lietuvių rašytojai Bitei, rūpestingai motinai vaikų ne savo, bet savo tautos. Jos gyvenimą jau yra aprašęs doc. Tumas 1926 m. *Naujojoje vaidilutėje*. Nenorėdami kartoti, kas jau kitų pasakyta, nesebiosime akimis paskui darbėčiąją Bitę. Žvelgsim daugiau į jos produktą, į raštus.

Iš medaus rūpinsimės pažinti Bitę.

Tiesa, jos raštai yra tik dalis to Medaus, kurį Petkevičaitė sunešė lietuviams. Ir tai, palyginti, nedidžioji dalis. Jos raštai nesaikuojami tomiais, kaip kitų mūsų didžiųjų rašytojų moterų. O tai dėl to, kad...”

2. „Tos pačios srities temomis ir klausimais (spėtina) autorė domins skaitytoją ir savo rašomąją apysaka. Tik žvelgti į ją turėsime jau žymiai ir estetų akimis. Jau *Karo dienorašty* rašytoja pasirodė geresnė beletristė nei savo ankstesniuose raštuose.

Laimingai jai gyventi, sėkmingai dirbti tai kukliai Bitei darbininkei!“

Į šį raštų tomą straipsnis imtas iš rinkinio *LR*.

Autoriaus pažymėtos nuorodos:

1. Nors kitose dienoraščio vietose parodo žmonių, kurie nebijo mirties, pasikliaudami Dievo Apvaizda: kaip Dievas duos, taip bus.

2. Pastebimos kontrastingos žymės, kurios ponų luomą skiria nuo vargšų.

3. Gamtos kontrastas, palyginti, su žmogaus skurdu.

4. Žiūr. *Židiny*, 1931 Nr. 5—6. 576 p.

5. Nors *Dienoraščio* 154 p. autorė prasitaria: „Ir netikėk tu, žmogau, kokia aukštesne galia!... Vis tiek, ar tu ją Apvaizda ar kitaip pavadinsi“.

GABRIELĖ PETKEVIČAITĖ, iš *Lietuvių enciklopedijos* XXII, Boston, Mass., 1960, pasiraš. J. Brz. Autoriaus nurodyta bibliografija:

P., Autobiografija (*Naujoji romuva*, 1932 Nr. 7); J. Ambrazevičius, „G. P.-Bitė“ (*Židinys*, 1931 nr. 4 ir knygoj *Lietuvių rašytojai*, 1938); V. Mykolaitis-Putinas, *Naujoji lietuvių literatūra* I, 1936; A. Vaičiulaitis, *Natūralizmas ir lietuvių literatūra*, 1936.

Sutrumpinta versija anglų kalba *Encyclopedia Lituanica* IV, Boston, Mass., 1975 su bibliografijos papildymu: K. Korsakas, ed. *Lietuvių literatūros istorija* II, Vilnius, 1958.

KARO METO DIENORAŠTIS, recenzija *Židiny*, 1931 Nr. 7, pasiraš. J. A.

Kazimieras Pakalniškis

KAZIMIERAS PAKALNIŠKIS-DĖDĖ ATANAZAS iš *LE* XXI,

Boston, Mass., 1960, pasiraš. J. Brz. Nurodyta bibliografija:

J. Tumas, *Apžvalga ir apžvalgininkai*, 1925; A. Merkelis, „Kan. K. P.-Dédé Atanasas“ (*Židiny*, 1933 Nr. 8—9); Pr. Pauliukonis, „Kan. K. P.-Dédé Atanasas“ (*Tėvynės sargas*, 1959 Nr. 2—3).

Sutrumpinta versija anglų kalba *Encyclopedia Lituanica* IV, Boston, Mass., 1975.

Sofija Pšibiliauskienė — Lazdynų Pelėda (I)

RAŠYTOJO PALŪŽIMAS: LAZDYNŲ PELĖDOS MELO-DRAMAI. Straipsnis imtas iš rinkinio *LR*. Jam autorius panaudojo medžiagą, išspausdintą *Židiny*, 1936 Nr. 12 Lazdynų Pelėdos 10 metų mirties sukakčiai paminėti, antrašte: J. Ambrazevičius, „Nesudegintas lakštas ir neišbarstyti pelenai“, ir *Židiny*, 1937 Nr. 2 — J. Ambrazevičius, „Sofijos Pšibiliauskienės biografijai“.

Naujai parašyta 1. straipsnio pradžia: „Il skyriuje mūsų akys buvo nukrypusios į herojiškai...“ baigiant žodžiais... „su charakteriu ir idealais, susiformavusiais sentimentalios poezijos, romanų, chaotingo dvaro įtakoje“; 2. Pastraipa: „Nebeištvėrė. Nebuvo kas daugiau bepaguodžia. Nei fizinės, nei metafizinės paguodos. Jei Maironis sunkiomis valandomis ieškodavo metafizinio susiraminimo, tai L. Pelėdai jis buvo svetimas“; 3. Straipsnio pabaiga:... „Nieku taip žmonės nepriartėja prie dievų...“ Kiek skirtingai, bet nežymiai perredaguotas tekstas ir įglausta kun. Dogelio silvetė.

Į rinkinį *LR* iš *Židinio* nepateko pirmojo straipsnio pradžia:

„Dviejų žemaičių mirties suaktys: Žemaitės Žymantienės — 15 metų ir Lazdynų Pelėdos Pšibiliauskienės — 10 metų.

Charakteringa, kad Žemaitė savo autobiografiją pradeda sausai realistiškai, tarsi svetimą daiktą čiupinėtų: „Mano tėvas, Antanas Beniuševičia, bajoras...“ O Lazdynų Pelėda net į savo gyvenimą žvelgia subjektyviai sentimentaliai, bijodama jį paliesti: „Turėjau nelaimės užgimti... kad gyvenimas būtų knygos, tai iš savųjų išplėščiau visus lakštus, sudeginčiau ir pelenus pavėjui pabarstyčiau“...

Tas gyvenimas, daugiau kaip Žemaitės, juoda šmėkla yra nužymėjęs smulkiausias Lazdynų Pelėdos kūrybos žingsnius. Atskleistas jis duoda daugiau šviesos jos kūrybai. Gyvenimo fone jos kūryba tampa permatomesnė.

Išorinė Pšibiliauskienės gyvenimo linija nesudėtinga, bet vidaus gyvenimas ir sudėtingesnis ir graudesnis. Jame galima įžiūrėti likimas žmogaus, veiklaus idealisto, plačių užsimojimų, pasiryžusio pasiaukoti ir tam darbui atiduodančio visą save. O vis dėlto žmogaus, ištikto katastrofos. Ištikto, nes jo idealizmas nebuvo realus.

Lazdynų Pelėdos charakterį ir idealus formavo gausinga lektūra, sentimentalioji poezija ir romanai. Iš jų išmoko norėti, jausti, gyventi. Tik ji neišmokė gyvenimo realiai suprasti. Lazdynų Pelėdos dvasios gyvenimo jausti du etapai. Pirmas tai jos jaunystė — idealizmo plačių svajonių augimas. Antras — jų realizavimas gyvenime. Netiesą pati rašytoja sako, kad jos gyvenimas neturėjęs tikslo. Ji nuolatos kūrėsi sau tikslų, tik jie griuvo nepasiekti, arba pasirodė neverti siekti. Iš čia ir rašytojos dvasinė drama. Kelios dramos viena po kitos“.

O taip pat ir antrojo:

„Su dvejetu vaikų Sofija Pšibiliauskienė atsidūrė Vilniuje. Ieškojo darbo, kad galėtų vaikus išlaikyti ir į mokslą juos leisti. Vaikų ateitis buvo dabar jos naujasis gyvenimo kovos tikslas.

Nesisekė. Sūnų turėjo iš mokyklos atimti ir siųsti pas tėvus į kaimą, o dukterį nusiuntė pas seserį į Petrapilį. Bet kova dėl vaikų greitai nutrūko. 1913 m. mirė jos duktė. „Su ja visa mano viltis ir gyvenimo tikslas“.

Nuo čia prasideda jos gyvenimo beveik trečias laiko tarpas. Per didįjį karą Pšibiliauskienė nusikelia gyventi pas sūnų į Paragių dvarelį. Tačiau be gyvenimo tikslo ji negali pabūti. Tik ir dabar ji gyvena ne sau. Gyvena arba dėl sūnaus arba dėl vargšų žmonių, kuriuos apie save matė ir dėl kurių ji buvo išsižadėjusi bajoriškosios fanaberijos. — Daug kas Lazdynų Pelėdos gyvenime keitėsi, bet šita meilė visiems kenčiantiems žmonėms, jos pačios amžinas skurdas nepasitraukė nuo Pšibiliauskienės nė valandėlės.

Nenorint kartoti tų žinių, kurios kitų biografų yra paskelbtos (ž. autobiografija *Lazdynų Pelėdos raštai I. Vaižganto raštai XIII, L. Gira, Židinys, 1929 4, 5—6 Nr.*), tenka beveik tylomis praleisti antrąjį Pšibiliauskienės gyvenimo tarpelį. Naujų žinių jam neteko užtikti. Naujomis tegalima papildyti tik pirmasis ir trečiasis. Pirmajam — nauja medžiaga, kuri nušviečia Pšibiliauskienės pasaulėžiūros religinę pusę“.

Autoriaus nuoroda: Naudojuosi proga dek. kun. Krupavičiui ir kan. Dogeliui už juos padėkoti.

SOFIJA PŠIBILIAUSKIENĖ-IVANAUSKAITĖ, iš *Lietuvių enciklopedijos* XXIV, Boston, Mass. 1961, pasiraš. J. Brz. Nurodyta bibliografija:

S. Pšibiliauskiėnės autobiografija ir M. Lastauskiėnės autobiografinis „Iš praeities“ (*Raštai* I, 1954); L. Gira, „Dvi seserys Ivanauskaitės“ (*Židinys*, 1929); J. Ambrazevičius, „Lazdynų Pelėdos melodramai“ (*Lietuvių rašytojai*, 1938).

Sutrumpinta versija anglų k. *Encyclopedia Lituanica* IV, Boston, Mass., 1975 su bibliografiniais papildymais: V. Mykolaitis-Putinas, *Naujoji lietuvių literatūra* I, Kaunas 1936; J. Ambrazevičius, *Lietuvių rašytojai*, 1938; P. Česnulevičiūtė, „Lazdynų Pelėdos kūryba“ (iki I pas. karo), *Literatūra ir kalba*, Vol. 6, Vilnius, 1962.

Marija Lastauskienė — Lazdynų Pelėda (II)

LASTAUSKIENĖ IVANAUSKAITĖ (Liet. enciklopedijoje rašoma: IVANAUSKYTĖ), Marija, iš *Lietuvių enciklopedijos* XIV, Boston, Mass., pasiraš. J. Brz. Nurodyta bibliografija:

L. Gira, „Dvi seserys Ivanauskaitės“, (*Židinys*, 1929 4 ir 5—6 Nr.); St. Būdavas, „M.L.“ (*Naujoji romuva*, 1933 110 nr.); A. Vengris „Lazdynų Pelėdos autorystės klausimu“ (*Lietuvių literatūros instituto darbai* I, 1947); M. L. biografija, parengta St. Lastauskaitės-Matulienės (*Tarybų Lietuvos rašytojai*, 1957).

Sutrumpinta versija anglų k. *Encyclopedia Lituanica* III, Boston, Mass., 1973.

Julijonas Lindė-Dobilas

IŠSIVADAVIMO PROBLEMA KŪRYBOJE: J. LINDĖ-DOBILAS, straipsnis išspausd. *Židiny*, 1934 Nr. 12, antraštė: J. Ambrazevičius, „Dobilas“, perspausd. rinkiny *LR*, papildytas tik pirmuoju sakiniu. Autoriaus nuoroda:

Pakitus Europoje vid. amžių ir renesanso supratimui, ir Dobilas atsikrato pozityvistišku renesanso idealizavimu (plg. Tainą!) ir mato, kad renesansas nebuvo realizavęs harmonijos tarp gyvenimo ir idėjos (plg. Dobilas: „Šarūnas“, „Altorių šešėly“... *Aka-*

demikas, 1934 Nr. 14). Į šį raštų tomą straipsnis imtas iš rinkinio *LR*.

Antanas Smetona

PUBLICISTO ŽODIS: A. SMETONOS STILIUS straipsnis išspausd. *Židiny*, 1934 Nr. 8—9, antrašte: J. Ambrazevičius, „Stiliaus kultūra“, perspausd. rinkiny *LR*. Šiam raštų tomui straipsnis imtas iš *LR* rinkinio.

Marija Pečkauskaitė

MARIJOS PEČKAUSKAITĖS RAŠTŲ PRASMĖ ŠIANDIEN, *Aidai*, 1961 Nr. 9.

KOMPOZICIJOS PROBLEMA BELETRISTIKOJ: Š. RAGANOS IRKOS TRAGEDIJA. Straipsnis išsp. *Židiny*, 1931 Nr. 1, antrašte: J. Ambrazevičius, „Šatrijos Raganos Irkos tragedija“, persp. *LR*, kur pridėta 30 naujų eilučių straipsnio pradžioj, nauja pastraipa pabaigoj, bet išleistos dvi *Židinio* paskutinės pastraipos:

„Šiame nagrinėjime sąmoningai kreipta daugiau dėmesio į veikalo formalinę, pasakytum, technikinę pusę. Kreipta dėl to, kad formaliniu atžvilgiu mūsų literatūros dalykai nenagrinėti. O tarpe kitų metodų šis taip pat neužmirštinas. Tačiau vis dėlto mūsų senesnioj literatūroj, daugiau tenka vartoti kiti metodai, nes mūsų rašytojai ne formalines intencijas turėjo. O vertinant literatūros kūrinys tenka daugiausia paisyti, kokios buvo rašytojo intencijos ir kaip jos pavyko realizuoti.

Pats nagrinėtojas tenorėjo duoti čia tik mokyklinį nagrinėjimą — ne mokslinį“.

Pasir. J. Ambrazevičius. Į šį raštų tomą str. imamas iš *LR*.

Autoriaus pažymėta nuoroda:

1. Šitas vaizdavimo būdas palygintinas su Lichtenberger *Mano mažasis Trottas*.

MARIJA PEČKAUSKAITĖ-ŠATRIJOS RAGANA, *Ateities spinduliai*, 1930 Nr. 7—9, pasir. J. Ambrazevičius. Straipsnis skirtas jaunesniems skaitytojams.

MARIJA PEČKAUSKAITĖ, *LE XXII*, Boston, Mass. 1960, pasir. J. Brz. 1878 metai atitaisyti į 1877, dokumentais pagrįstus ir autorės metrikose pažymėtus metus (žr. Juozas Tarvydas, „Marija Pečkauskaitė“, *LKMA Suvažiavimo darbai* II, 1936; pakartotas leidinys: Roma 1973). „Žiburėlio“ stipendija atitaisyta į „Motinėls draugijos“ stipendiją (žr. *LE XIX*, Boston, Mass. 1959). Sutrumpinta straipsnio versija anglų k., išsp. *EL*, į raštus neįtraukta. Pasir. J. Brz.

Bibliografija: K. Čibiras, *Gyvenimo menininkė — Marija Pečkauskaitė*, 1937; Vaižgantas, *Raštai XIII*; J. Grinius, „Lietuviškojo romantizmo viršūnė“ (*Gabija*, 1954); J. Ambrazevičius, „Šatrijos Raganos Irkos tragedija“ (*Lietuvių rašytojai*, 1938); J. Tarvydo straipsnis apie P. žurnale *Athenaeum* II:2, V, VI ir VIII, 1931—1937. *EL* IV bibliografija papildyta: Konstantinas Gulbinas, *Das pädagogische Lebenswerk der litauischen Dichterin Marija Pečkauskaitė*, Paderborn 1971.

ŠATRIJOS RAGANOS „SENAME DVARE“, recenzija iš *Židinio*, 1928 Nr. 5—6, pasir. J. Ambrazevičius.

Pažymėta nuoroda:

1) Tik ten L. P. suskaldžiusi dvarą, išginusi senąją bajorų kultūrą, kurią visad smerkia, parodo, kad jų atžalos sugeba būti priškiepijamos liaudies kultūros ūgiais ir gali imtis iniciatyvos toliau naująją kryptimi dirbti (*Stenia Naujasis takas*), tik jau ne kaip bajorė, bet kaip kiekviena lietuvė.

ŠATRIJOS RAGANOS *Raštai III*, recenzija iš *Židinio*, 1928 Nr. 8—9 pasir. J. Ambrazevičius.

ŠATRIJOS RAGANOS *Raštai IV*, recenzija iš *Židinio*, 1929 Nr. 3, pasir. A.

Pažymėta nuoroda:

1. Šiuo tarpu jau yra išspausdinti ir V bei VI Š.R. raštų tomai.

Jonas Biliūnas

RAŠYTOJO IŠSIVADAVIMAS: BILIŪNAS LAIŠKUOSE, išsp. *Židiny*, 1937 Nr. 12, Biliūno mirties 30 metų sukakties proga,

antrašte: J. Ambrazevičius, „Rašytojo išsivadavimas“, perspausdintas rinkiny *LR*, papildytas paskutinėmis pastraipomis, pradedant žodžiais: „Šitokis rašytojo kelias esti nevienodai...“ Iš to paties *LR* rinkinio perspausdintas *Aiduose*, 1979 Nr. 10. Į šį raštų tomą straipsnis imtas ir *LR*.

Vincas Krėvė

KRĖVĖS PADAVIMAI iš leidinio Vincas Krėvė, „Dainavos šalies senų žmonių padavimai“, penkta laida, Schweinfurt 1948, pasir. J.B.

ANIMIZMAS VINCO KRĖVĖS LIKIMO KELIUOSE, *Ateitis*, 1929 Nr. 2—3, pasir. J.A.

V. KRĖVĖS RAŠTAI VIII, recenzija *Židinys*, 1930 Nr. 7, pasir. J. Ambrazevičius.

Jurgis Savickis

JURGIS SAVICKIS, *Aidai*, 1953 Nr. 2, pasir. Juozas Brazaitis.

Faustas Kirša

FAUSTAS KIRŠA, *Židinys*, 1940 Nr. 5—6, pasir. J. Ambrazevičius. Pakartota: *Aidai*, 1975 Nr. 1. Numatytas straipsnio tęsinys nebepasirodė dėl 1940 okupacijos.

FAUSTO KIRŠOS „TOLUMOS“, *Aidai*, 1948 Nr. 14, pasir. J.B.

Vincas Mykolaitis-Putinas

PUTINAS — LIETUVIŲ POETAS NELAISVĖJE, *Darbininkas*, 1956 gruodžio 26, pasir. J. B.

„ALTORIŲ ŠEŠĖLY“. I „Bandymų dienos“. Originali antraštė: „Putino Altorių šešėly, I dalis, Bandymų dienos“. Recenzija iš *Lietuvos aidų* dienraščio, 1933 Nr. 2, pasir. slapyvardžiu V. Kietis.

Autoriaus nuoroda:

1. Kiti Vasario psichinės analizės momentai nedaro tokio stipraus įspūdžio gal dėl to, kad jie nėra taip kondensuoti ir, svarbiausia, jie neatvaizduojami, bet tik papasakojami kaip koks atsitikimas.

II „Eina gyvenimas“. Originali antraštė: „V. Mykolaičio-Putino Altorių šešėly II dalis“, recenzija iš *Lietuvos aid*o, 1933 Nr. 25, 26, pasir. slapyvardžiu V. Kietis.

Autoriaus nuoroda:

1. Įdomu atsiminti anglų Chesterton, kad ir „Mėlynas kryžius“, kuriame parodoma, kad tariamai užuities kunigėlis gyvenimą geriau pažįsta už to gyvenimo „specialistus“. Iš to, kad Vasario kūryboj nesiderina kunigystė su poezija, dar negalima daryti visuotinės išvados, kaip tai daro baronienė. Poetas kūrybinių impulsų gauna ne iš vienos erotikos. Lieka dar visuomeninės, pilietinės, religinės, gamtos temos. Tas, kuris į šiuos dalykus reaguoja, savo poeziją visai gali suderinti su kunigyste.

III „Išsivadavimas“. Originali antraštė: „Altorių šešėly, III tomas“. Recenzija iš *Lietuvos aid*o, 1934 Nr. 2, 3, 4, pasir. J. Ambrazevičius.

Autoriaus nuorodos:

1. Jeigu atmesime šitokį simbolinį to mitingo aiškinimą, visas tas epizodas kompozicijos atžvilgiu bus romanui nereikalingas prielipkas, Vasario likimui nieko nauja neduodąs.

2. Tą mintį man patvirtina ir prof. Mykolaičio analogiška pažiūra į Goethes gyvenimo kelią (žr. jo straipsnį *Lietuvos aide* per G. sukaktuves).

PUTINO LYRIKOS STUDIJA, recenzija *Židiny*, 1932 Nr. 12, pasir. J. A.

Autoriaus nuorodos:

1. Rašytojo tikslas ypačiai svarbu įžiūrėti, norint suprasti jo paties veiklą ir tinkamai jį įvertinti. Kitaip labai dažnai pasitaiko, kad veikalo vertintojas pasigauna antrinių dalykų ir reikalauja iš autoriaus to, ko tas ir nemanė duoti; anot tos pasakos, vienas norėjo išvirti kruopas, o kitas jas niekina, nes jose neranda bulvių. Beveik klasiškas toksai nesusipratimas yra S. Pov. recenzijoj

Lietuvos aide (Nr. 272), kur autorius iš antrinių veikalo teigimų ištraukia citatą: „gaila tik, kad dažnai patys poetai nusigręžia nuo tautos sielvartų ir ją palieka politikams, tuo lyg pabrėždami, kad poetui lyg neturi rūpėti bendri reikalai, tartum jis negyventų visuomenėj“. Šitam posakiui recenzentas duoda visai kitą prasmę ir paskui imasi tą neva autoriaus paskelbtą mintį griauti: „Ar dr. Griniui neaiški tokia tiesa, kad jei poetas *taip* (mano pabr. A.) rūpin-tųsi bendrais reikalais, kaip rūpinasi politikai, tai jis pasidarytų publicistas, o ne poetas“. Na, pačiam pastačius nesunku ir sugriauti. Tas pats ir su kita citata. Nereikia manyti, kad tai blogos valios darbas, tai skubumas kaltas. Tik kai recenzentas mėgsta kitus kaltinti logikos neturint, tai pačiam reiktų ypačiai būti atsarges-niam.

2. Kiek tokia formalinė analizė būtų galėjusi sukelti minčių, galėtų aiškėti iš dr. Griniaus palyginimo, kaip Putinas tą patį dalyką traktuoja įvairiais laiko tarpais. Jis nurodo 1913 eilėrašį:

Saulei į vakarus leidžiantis,
Tyli svajonėj gamta.
Angelas atilsį skleidžiantis
Žengia ant žemės tada.

Ūkanų debesiu skriedamas
Skambina aukso kanklius;
Plečiasi himnas jo giedamas,
Atbalsius kelia tylius.

Žvaigždės padangėje stebisi,
Seka į dangų mintis.
Skliautais po rausvajį debesį
Plaukia gražuolė naktis.

Laukia jos žvaigždės mirgėdamos,
Laukia vainikai žiedų,
Laukia svajonės ilgėdamos,
Lauki, širdele, ir tu.

Dėl 10 eilėraščio kritikas pasidaro išvadą: „Juo daugiau kartų

skaitome šitą eilėrašį, juo labiau įsitikiname, kad jaunas poetas daug domisi ritmu, kuris, kad ir lengvai banguodamas su nakties vėsa, vis dėlto nelabai atsako nuotakai, nes atrodo kažin kaip per trumpas, lyg „gaudas orą“ (46 p.). Tai autoriaus intuityvinis sprendimas. Iš paties eilėraščio tiesioginės prasmės jis išveda, kad šito eilėraščio norėta išreikšti laukimo nuotaika. O tai nuotakai netinkanti lengva forma. Kiek kitokia išvada man peršasi iš eilėraščio forminės pusės, bent iš vokalinės.

Daktilinis *ritmas* čia rodo iš karto pakilimą ir paskui laipsnišką lengvą balso leidimąsi per du skiemeniu. Daktilis, eilutę baigęs, nenutraukia staiga minties ir laisvai perbanguoja į antrą eilutę. Ir tik antros eilutės vyriškas *rimas* sustabdo mintį. Tačiau dar nevysiškai, nes tas rimas yra naujas ir daro įspūdį, lyg toliau mintį nešty; tik ketvirtoji eilutėj pasikartojęs rimas ją galutinai sustabdo. Tokie ir visi keturi posmai. Taigi ritme nei rime nerandam jokio įtempimo, jėgos. Kiekvieno posmo lengvas bangavimas švelniai, nors ir staiga, sustabdomas kirčiuoto trumpojo garso.

Įsitempimo, dinamizmo nerodo nė eilučių galai, baigiami daugiausia padalyviais. Bet negalim vis dėlto pasakyti, kad padalyvis turėtų tiek statikos kaip daiktavardis. Tai vidurys tarp veiksmazodžio ir daiktavardžio, tarp tylos ir judėjimo.

Jėgos, įsitempimo nerodo nė veiksmazodžiai: tyli, žengia, skambina, kelia, seka, plaukia, laukia. Tai tik tylus neįtemptas judėjimas. Be to, dar tebetrunkęs, tebevyksta. Tatai rodo net tas, kad daugumas tų veiksmazodžių ar padalyvių yra nepriešdėliuotiniai. Pagaliau ir pati intonacija: užsimojimas pirma eilute ir nusileidimas antrąja.

Išnagrinėtoji formalinė pusė neturi jokio įsitempimo, tik paprastą plazdenimą. Dėl to man ir rodos, kad tas laukimas yra visai neintensyvus, be konkretaus laukimo objekto, tokis, kaip kiekvienam gali kilti gražų vakarą — su švelniu svajojimu. Poetas, tris kartus pasakydamas „laukia“, gal daugiau pasako negu jaučia. Dėl to aš, iš esmės su dr. Griniūn sutikdamas, kiek kitaip tik formuluočiau: Putinas ne ritmiką nemokėjo pritaikyti savo jausmui, bet jo jausmas čia nėra stiprus. Jeigu jausmas būtų stipresnis, kitokia, greičiausia, būtų ir ritmika. Ir tikrai, kada kyla stipresnis, intensyvesnis jausmas, tada ir pasisakymo priemonės daros kitokios, kaip matyt

iš Griniaus kito šalia pirmojo nurodyto eilėraščio „Vakare“, parašyto jau apie 1921:

Jau dega žaromis saulėleidžio kraštai
Liepsnotus žibintus tuoj saulė užgesys —
Ir nykioj sutemoj sustings žingsnių aidai
Ir pajūrio bangų vienodas šlamesys.

Aš laukiau čia tavęs, kilnioji valanda.
Palikęs kelyje gyvenimo dejas,
Pagarbinsiu tave tylia širdies malda
Ir eisiu eisiu vėl, kur pasiilgimas ves.

Dėl ko taip liūdna gi budėti čia vienam
Tarp gėstančios dienos ir kylančios nakties,
Ištiest maldoj rankas liepsnotiems vakarams
Ir vieną tebejaust, kad myli ir ilgies.

Dar plūstelėj banga prie kranto puldama,
Dar švystelėj staiga ugninis spindulys...
Pasibaigė diena su saule gesdama, —
Aš žiūriu ir klausau nurimęs ir tylįs.

Tampresnis čia ir ritmas (jambas) ir rimas yra vyriškas, tik jo intensyvumą dar labiau pabrėžia čia daugiausia pasitaiką ilgieji garsai eilutės gale. Įsitempimo pilnos eilutės; jį apvaldo tik kryžminis rimas.

Pagaliau ir veiksmazodžiai daro intensyvumo įspūdį, kada čia jie yra priešdėliniai arba akimirksniniai (plūstelėj, švystelėj), kada jie blaškosi iš esamojo laiko, į būtajį ir būsimąjį. Ta jėga ir nuotaikos intensyvumas prasimuša pagaliau ir žodžių vaizdais. Užtenka tik palyginti abiejų eilėraščių pirmąsias eilutes:

Saulei į vakarus leidžiantis...
ir
Jau dega žaromis saulėleidžio kraštai.

Sutikdamas su dr. Grinium, kad čia maestriškai forma sutaria

su turiniu, būčiau linkęs daryti išvadą, kad čia laukimo emocija yra visai kitokio charakterio nei pirmame eilėrašty. Ji stipresnė, gaivalingesnė. Dėl to ir kuriamajai asmenybei galima būtų vesti iš formalinės analizės išvada, kad vėlesnis Putinas stipriau moka išgyventi. Šita išvada, berods, sutaria su dr. Griniaus tolesnėmis išvadomis apie Putino lyrikos evoliuciją.

Trumpa tos pačios knygos recenzija, santrauka to, kas buvo apie ją parašyta *Židiny*, įdėta *Tiesos kely*, 1932 Nr. 12, pasir. J. Ambrazevičius, į šį tomą neįtraukta.

V. JOCAITIS: BEDIEVIAI KUNIGŲ SEMINARIJOJE. Kritiška „Altorių šešėly“ ir „Tiesos keliu“ analizė. Recenzija *Židiny*, 1936 Nr. 7. Pasir. J.A.

Stasys Santvaras

JUNGIANTIS ŽMOGUS. Stasiui Santvarui 50 metų, *Darbininkas*, 1952 birželio 3, pasir. J. Br.

SANTVARAS TEATRE IR POEZIJOJE, *Darbininkas*, 1962.V.25.

IR STASYS SANTVARAS PERKOPĖ 70 SLENKSTĮ, *Aidai*, 1972 Nr. 5.

SANTVARO „ATIDARI LANGAI“, recenzija, *Darbininkas*, 1959 gegužės 15, pasir. J.B.

Vincas Ramonas

VINCAS RAMONAS IR VISUOMENĖ, *Darbininkas*, 1965 sausio 19, pasir. J.B.

VINCAS RAMONAS, *Aidai*, 1965 Nr. 10.

V. RAMONO „MIGLOTAS RYTAS“, *Darbininkas*, 1960 lapkr. 8, pasir. J.B.

Antanas Vaičiulaitis

ANTANAS VAIČIULAITIS — ESTETINIO REALIZMO KŪRĖJAS, *Tėviškės garsas* (Vokietijoje ėjęs 1945—1948 savaitraštis), 1947 balandžio 3, pasir. J. Brazaitis.

„VIDUDIENIS KAIMO SMUKLĖJE“, rec. *Židinys*, 1933 Nr. 12, pasir. J.A.

DOVANA IŠ AMERIKOS: „Kur bakūžė samanota“, recenzija, *Žiburiai* (Vokietijoje ėjęs 1945—1949 savaitraštis), 1948 sausio 24, pasir. J.B.

ANTANO VAIČIULAIČIO RINKTINĖ, baigiamasis žodis Antano Vaičiulaičio „Pasakojimas“. Nordlingen (V. Vokietija), 1955, Pasir. J. Brazaitis.

Bernardas Brazdžionis

POETO ŽODIS: BRAZDŽIONIO IESKOTASIS IR SURAS-TASIS iš *LR*, Kaunas 1938.

PASTABOS

Šio Juozo Brazaičio (Ambrazevičiaus) (1903—1974) raštų tomo surinktoji medžiaga sutvarkyta ne chronologine rašymo eile, bet visi straipsniai apie vieną kurį rašytoją spausdinami drauge, kaip tai buvo daroma, redaguojant pirmąjį jo raštų tomą.

Daugumas šio tomo straipsnių nesitenkina kurio vieno veikalo nagrinėjimu, bet savo išvadas apie autoriaus kūrybą remia gausesnių jo kūrinių analize, aiškina istorines ir idėines sąlygas, kuriose augo ir brendo nagrinėjamojo autoriaus poetinis pasaulėvaizdis, ir tokiu būdu įgalina skaitytoją pažvelgti į kūrėją ir suprasti jo kūrybą iš platesnės perspektyvos.

Pirmuoju straipsniu eina Maironis. Tai Brazaičio archyve rastas rankraščio juodraštis, — dalis medžiagos suplanuotai monografijai apie Maironį, nebaigtai dėl ligos ir mirties. Ten pateiktos biografinės žinios, ypač iš Maironio vaikystės ir studijų metų, padės skaitytojui orientuotis kituose autoriaus straipsniuose apie šį mūsų tautinio atgimimo poetą. Visa kita maironika taip sudėta, kad palengvintų skaitytojui sekti Brazaičio mintį ir sudarytų kuo ryškesnį poeto asmens ir kūrybos vaizdą, bent iš dalies atstodama neparašytą monografiją.

Tvarkant atskiros rašytojo medžiagą, remtasi pagrindiniais straipsniais. Bet šalia jų įdėti kai kurie mažesnės apim-

ties proginiai raštai ar veikalų recenzijos, nes dažnai tai naujai nušviečia ir visą kūrybos charakterį. Mykolaičio-Putino *Altorių šešėly* romano visų trijų dalių recenzijos, skaitomos iš eilės, sudaro ištisą kritinį straipsnį. Jose Brazaitis žymiai praplėtė įprastinės recenzijos ribas, atkreipęs skaitytojo dėmesį į vaizduojamojo meto Lietuvos gyvenimą, idėjas, nuotaikas ir naujai besikuriančios šviesuomenės charakterius.

Skaitytojo dėmesiui pakartojame I tomo pastabą, kad Brazaitis, verčiamas momento reikalavimų, tą pačią temą dažnai rašė įvairiuose leidiniuose, kartais po ilgos pertraukos, todėl pasitaiko nemaža pasikartojimų. Redakcinė komisija, nenorėdama sužaloti Brazaičio straipsnių visumos, pasikartojimus palieka. Kitaip pasielgta tik tais atvejais, kai buvo kartojami ištisi straipsniai, nors ir su nemažais pakeitimais. Tokie pakeitimai nurodomi tomo gale, nuorodose.

Kaip pirmajame tome taip ir čia, nenorint ardyti Brazaičio stiliaus autentiškumo, palikta kai kurios jo mėgstamos tarmybės ir išsireiškimai, kurių dabar, kalbai augant, linkstama neteikti. Taip pat liko netaisyta citatų kalba, bet suvienodinta ir sudabartinta straipsnių rašyba.

Pirmam *Raštų* tome buvo suminėti Brazaičio bičiuliai, pagelbėję raštų rinkimą. Į tą eilę dar įsijungė kun. Stasys Yla, ir Stasys Santvaras. Abiejų tomų nuotraukos yra iš Vytauto Maželio, Petro Ažuolo ir kitų fotografų. Visiems, prisidėjusiems prie šio tomo raštų rinkimo ir iliustravimo, Redakcinė komisija nuoširdžiai dėkoja.